

Зінаїда Потіха

ЗВ'ЯЗКИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ДІАСПОРИ В КАНАДІ З УКРАЇНОЮ (1991–2014 рр.)

У статті висвітлюється вплив української діаспори на співпрацю між Україною та Канадою через громадські організації в період за 1991–2014 роки. Наголошено, що важливою складовою сучасної державної етнополітики є інтенсифікація зв'язків української діаспори з Україною. Обґрунтовані перспективні напрями двостороннього співробітництва країн.

Ключові слова: Канада, Україна, українська діаспора, українці Канади, громадські організації, співпраця.

Сталий інтерес до діаспори в Канаді зумовлений створенням там комплексу передумов для всебічного й гармонійного розвитку представників всіх емігрантських груп. Ця обставина вимагає поглибленого осмислення історичного досвіду взаємодії держави і суспільства з нетитульними етносами, кожний з яких виконує свою специфічну функцію у справі формування соціуму для всіх громадян. Звідси актуальним є питання вивчення механізмів збереження української національної ідентичності в умовах зарубіжжя.

Започаткував вивчення історії української діаспори А.М. Шлепаков у роботі, що висвітлювала життя і працю українців першої хвилі еміграції у Північній Америці¹. Ця праця дала помітний поштовх вивченню діяльності української діаспори в Канаді.

Із проголошенням України незалежною державою інтерес до проблем діаспори значно виріс. З'являються оригінальні наукові дослідження В. Ботушанського², Ф. Заставного³, В. Євтуха⁴ та ін., де проаналізовано причини еміграції українців за океан, формування української етнічної спільноти в Канаді, громадсько-культурне, освітнє життя українських поселенців та їх зв'язки з батьківщиною. У дослідженні В. Макара «Соціально-політична інтеграція українців у політичне суспільство Канади»⁵ проаналізовано процес адаптації українських канадців в мультикультуральному середовищі країни

¹ Шлепаков А.М. Українська трудова еміграція в США і Канаді (кінець XIX — початок XX ст.). Київ, 1960. 199 с.

² Ботушанський В.М. Буковинська діаспора та її зв'язки з рідним краєм. Буковинський журнал. 1999. Ч. 1–2.

³ Заставний Ф.Д. Українська діаспора (розселення українців у зарубіжних країнах). Львів: Світ, 1991. 120 с.

⁴ Євтух В., Трощинський В., Попок А. Закордонне українство. Київ: ВІК, 2005. 308 с.

⁵ Макар В.Ю. Соціально-політична інтеграція українців у політичне суспільство Канади. Чернівці, 2006. 284 с.

та обґрунтовано механізми політичної, соціальної та економічної інтеграції української етнічної групи в поліетнічне суспільство країни. К.О. Чернова⁶ та Н.П. Горбатюк⁷ студіюють процес взаємодії української діаспори Канади з Україною, а також аналізують роль української діаспори в сучасній зовнішній політиці Канади. Проте не всі аспекти проблематики знайшли ґрунтовне висвітлення, що й зумовлює необхідність нового дослідження.

Мета статті полягає в комплексному аналізі форм впливу української діаспори на співпрацю двох держав на офіційному та громадському рівнях.

Діаспора є своєрідним послом нашої держави в нових країнах поселення. Українці, котрі мешкають за межами батьківщини, роблять вагомий внесок у загальний розвиток культури, науки та мистецтва українського народу. У такому контексті можна говорити про феномен «світового українства».

За даними перепису населення 2006-го року, «в Канаді проживає 1 209 085 осіб українського походження, причому у 300 590 з них — обоє батьків є українцями, а у 908 495 — один з батьків є українцем. Українці складають 3,87 %»⁸. У провінції Онтаріо проживає найбільша кількість осіб української національності, провінція Альберта посідає друге місце. Українці є сьомою за чисельністю національною меншиною Канади⁹.

На початок ХХІ ст. у Канаді діяло понад 1000 українських етнічних організацій, видавалося 83 українських пресових видання. Серед 301 депутата канадського парламенту чотири мали

⁶ Чернова К.О. Українська діаспора як соціокультурна система. Київ: ДАККіМ, 2007. 347 с.

⁷ Горбатюк Н.П. Роль української діаспори Канади в формуванні українсько-канадських відносин (1991–1997 рр.). Одеса, 1999. 150 с.

⁸ Посольство України в Канаді. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/ukrainians-in-%D1%81%D0%B0> (дата звернення: 12.08.2018).

⁹ Там само.

українське походження. Багато українців задіяно у різних сферах діяльності: медицині, освітній галузі, IT-технологіях, технічних спеціальностях, де вони відзначилися як висококваліфіковані фахівці. Українці завжди були мотивовані до кращих умов, адже Канада всіляко заохочувала їх до цього. Як відзначає сучасна дослідниця української діаспори в Канаді Ю. Кондрашевська, «українці досить успішно інтегрувалися у канадське багатоетнічне середовище, стали повноцінними громадянами нової країни, зайняли гідні ніші канадського суспільства, але при цьому змогли зберегти свою національну самобутність, культуру та традиції. Звичайно, асиміляційні процеси позначилися на українській етнічній групі й з плином часу будуть позначатися ще більше. Тим не менш, діяльність українців в духовному, освітньому, науковому та культурному секторі, як бачимо, була не менш дієвою, ніж в будь-якому іншому. Це свідчило про самоусвідомлення української громади своєї ідентичності, яку потрібно зберегти в історії етнічного поселення українців у Канаді»¹⁰.

Імігруючи до Канади у пошуках кращого життя, українці прагнули зберегти зв'язок з батьківщиною. Ці історичні взаємини двох країн, викликані поколіннями українських іммігрантів Канади, підсилюються спільними цінностями та зацікавленістю організувати збалансоване та взаємовигідне партнерство у ХХІ ст.

Але характер зв'язку української діаспори з батьківщиною протягом ХХ ст. залежав від багатьох факторів, а особливо від суспільно-політичної ситуації в Канаді і в Україні та позицій різних поколінь української діаспори. Попри перипетії історії, українські поселенці за океаном завжди прагнули до зближення із землею, яку залишили перші емігранти і яку не бачила більшість їхніх нащадків. Це прагнення відбилося в руках солідарності й допомоги українському народові, що були започатковані ще у перші десятиліття перебування в діаспорі.

Незабаром після проголошення незалежності України у грудні 1991 р. уряд Канади офіційно перед усім світовим співтовариством констатував, що молода «самостійна держава буде належно виконувати конвенції з прав людини, національних меншин, що проживають на її території»¹¹. 27 січня 1992 р. з Україною були встановлені дипломатичні відносини.

Починаючи з 1991 р., уряд Канади надавав підтримку зусиллям України в розбудові демократичного суспільства та ринкової економіки,

в розв'язанні соціальних та екологічних проблем, а також поглибленні існуючих політичних та економічних зв'язків між двома державами.

Декларація «Про особливе партнерство», підписана у 1994 р. і поновлена у 2001 та у 2008 рр., відзначає підтримку Канадою розвитку України та важливість нашої двосторонньої співпраці для забезпечення стабільності та процвітання у світі¹².

Україна та Канада підписали низку угод та меморандумів про розуміння в таких галузях, як торгівля, технічна співпраця, оборона та взаємна правова допомога. Проте все ще залишаються широкі можливості для співробітництва. У вересні 2009 р. міністр закордонних справ Лоуренс Кеннон підписав з Україною «Дорожню карту», де було визначено пріоритетні сфери для двосторонньої співпраці. Серед них — здійснення культурних обмінів, у тому числі за участю української діаспори¹³.

Українці продовжують подорожувати та іммігрувати до Канади в значній кількості, надалі зміцнюючи тісні родинні, соціальні та культурні зв'язки між двома країнами. Цьому сприяє мультикультурна політика Канади, що базується на принципах збереження культурної спадщини національних меншин та надання всім національностям рівних можливостей¹⁴.

25 жовтня 2010 року було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо молодіжних обмінів між Урядом України і Урядом Канади, який набув чинності 4 квітня 2011 р.¹⁵ Згідно з досягнутими домовленостями впродовж 2012 р. перевагами Меморандуму могли скористатись по 200 осіб від кожної країни. Суттєвим важелем для підписання угоди стала активна діяльність українських етнічних організацій, для яких важливим є відстоювання інтересів своєї материкової Батьківщини.

На активізацію діалогу між країнами вплинула Революція гідності й бойові дії на Сході України. Українці в усьому світі влаштовували мітинги й демонстрації, а також проводили інформаційні кампанії, пояснюючи закордонним чиновникам

¹² Спільна Декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/124_002 (дата звернення: 29.08.2018).

¹³ Пріоритети українсько-канадських відносин (Дорожня карта). URL: http://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/bilateral_relations_bilaterales/canada_ukraine.aspx?lang=ukr (дата звернення: 22.08.2018).

¹⁴ Карлова В. Мультикультуралізм як політико-ідеологічна доктрина: проблеми та виклики. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентіві України. 2011. Вип. 1. С. 209–220. (дата звернення: 12.08.2018).

¹⁵ Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Канади про молодіжні обміни. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/124_048 (дата звернення: 05.08.2018).

¹⁰ Кондрашевська Ю. Національно-культурні здобутки українців Канади. URL: <http://histj.oa.edu.ua/assets/files/Kondrashevskaja.pdf> (дата звернення: 21.08.2018).

¹¹ Євтух В, Ковальчук О. Українці в Канаді. Київ: Буди́вельник, 1993. С. 67.

і громадськості, що насправді відбувається в Україні.

Б. Вжесневський, канадський політик українського походження, відмітив, що українці відстояли свої права і свободу в цій війні, яку, на його переконання, вже виграли, і тепер українці важливо починати відбудовувати нову економіку¹⁶. Він висловив впевненість у тому, що «нарешті в Україні буде збудована некорумпована політична система, щоб кожна людина мала не лише політичну, але й економічну свободу будувати майбутнє для себе, для своєї родини, для своїх дітей та онуків»¹⁷.

24 серпня 2014 р. тодішній прем'єр Канади Стивен Гарпер, відзначаючи чергову річницю Незалежності України, заявив: «Канада залишається несхитною у своїй підтримці народу України, надаючи допомогу для розвитку, торгівлі та добросовісного управління. Наші двосторонні відносини значно підсилюються завдяки понад 1,2 мільйона канадців українського походження, оскільки їхній внесок до нашого спільного успіху є незмірним»¹⁸.

Значний вплив на співпрацю двох країн здійснюють українські громадські організації в Канаді. Завдяки великій просвітницькій роботі українських канадців уряд серйозно зважає на позицію української громади у питаннях, пов'язаних з Україною, а сама громада виступає як «зацікавлена група» («група тиску»)¹⁹. Охарактеризуємо декілька з найвпливовіших українських громадських організацій.

Конгрес Українців Канади (КУК) (раніше: Комітет Українців Канади) — громадська представницька рада, створена 7 листопада 1940 року у Вінніпезі; об'єднує близько 200 українських установ та організацій. У своїй структурі КУК має комітети з канадсько-українських відносин, освіти, фінансів, права тощо.

Основними завданнями КУК можна назвати: представлення інтересів української діаспори перед урядом і населенням Канади; координування і посилювання її участі в культурному і суспільному житті держави; пропагування розвитку дружніх відносин і взаємовигідних відносин Канади й України; посилення впливу на формування і реалізацію політики уряду Канади у різних галузях через українців у них; збереження самобутності української діаспори через

¹⁶ Вжесневський Б. Як українська діаспора виборювала незалежність України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27926212.html> (дата звернення: 19.08.2018).

¹⁷ Там само.

¹⁸ Макара В.Ю. Українці Канади — неперервний зв'язок із Україною. URL: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ukrajinci-kanadi-neperervnii-zvjazok-iz-ukrajinoju-1/> (дата звернення: 22.07.2018).

¹⁹ Трошинський В. Українці в світі. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. С. 79.

культурно-просвітницьку, освітню діяльність; надання допомоги новоприбулим українцям²⁰.

КУК має штаб-квартиру у Вінніпегу, де відбуваються з'їзди представників організацій. Саме на цих зібраннях визначаються пріоритети діяльності та заслуховуються звіти. Також щорічно відбуваються зустрічі президента та членів президії КУК з міністрами федерального і провінційних урядів, депутатами Парламенту Канади, послами Канади в Україні і України в Канаді, де й порушуються питання підтримки української діаспори та розвитку міждержавних відносин²¹.

Важливим досягненням КУК як організаційної надбудови української громади можна вважати одностаєне прийняття Сенатом Канади 19 червня 2003 р. Резолюції про Голодомор, проект якої підготував КУК; на розгляд Сенату Резолюція була винесена сенатором Рейнелем Андрейчуком. Згідно з Резолюцією четверта субота листопада кожного року по всій Канаді є Днем пам'яті жертв Голодомору²².

Ліга українських католицьких жінок Канади, заснована в 1948 році, має 30 філій та входить до КУК. Підтримує релігійну освіту й українські видання, організовує духовні семінари з вивчення Біблії, українських обрядів і традицій. Пріоритетними завданнями Ліги є підвищення цінності і зміцнення християнського шлюбу та сім'ї; вона також сприяє вивченню української мови, збереженню і зміцненню української ідентичності, проводить курси української мови. Ліга надає допомогу дитячим будинкам в Україні, а також хворим та бідним²³.

Пласт — національна скаутська організація України, в 1948 році почала свою діяльність в Канаді під опікою КУК. Головною метою організації є сприяння всебічному патріотичному самовихованню української молоді на засадах християнської моралі. Для збереження української ідентичності Пласт вимагає навчання в українських суботніх школах чи курсах українознавства.

Пластуни обіймають провідні ролі в громадських організаціях — у студентських клубах чи в Конгресі Українців Канади. Пластуни з Канади також беруть участь у різних акціях в Україні — як вожаті в таборах чи спостерігачі на виборах²⁴.

²⁰ Ukrainian Canadian Congress. URL: <http://www.ucc.ca/about-ucc/who-we-are/> (дата звернення: 23.07.2018).

²¹ Макара В.Ю. Українці Канади — неперервний зв'язок із Україною. URL: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ukrajinci-kanadi-neperervnii-zvjazok-iz-ukrajinoju-1/>

²² Senator Andreychuck. URL: http://www.parlcent.ca/staff/index_e.php (дата звернення: 19.08.2018).

²³ Ukrainian Catholic Women's League of Canada (UCWLC). URL: <http://www.ucwlc.ca/> (дата звернення: 19.08.2018).

²⁴ Plast. URL: <http://www.plast.ca/> (дата звернення: 21.08.2018).

Зауважимо, що співпраця з вітчизняною діаспорою в Канаді відбувається й з боку України. Тут можна виділити два напрямки: громадський (на рівні громадських організацій); державний (на рівні державних установ).

В Україні сьогодні активно діє дві громадські розгалужені структури — Товариство «Україна-Світ» та Українська Всесвітня Координаційна Рада (УВКР).

Товариство «Україна-Світ» — найстарша організація зв'язків з українцями за кордоном, яка перейняла на початку 1990-х років естафету роботи з діаспорою в Товариства «Україна». Товариство має у своєму складі регіональні (обласні) відділення та Федерацію товариств зв'язків із зарубіжними країнами, має секретаріат у Києві; видає газету «Український форум»; тісно співпрацює з Верховною Радою, частково фінансується з державних джерел, але всі регіональні відділення не мають жодного фінансування, працюють на громадських засадах. У доробку товариства — участь у створенні проекту закону «Про правовий статус закордонних українців» (прийнятий Верховною Радою України 20 листопада 2003 р.), ряд масштабних форумів українців світу в Україні, мистецьких форумів-концертів, виставок, науково-практичних семінарів і конференцій в Україні і країнах проживання українців тощо²⁵.

²⁵ Лисенко В.І. Громадські організації як суб'єкти співпраці із закордонними українцями. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Одеса : Юриспруденція, 2014. № 9. С. 89.

Українську Всесвітню Координаційну Раду було створено на підставі рішення I Всесвітнього форуму українців (1992) у Києві. Організацію зареєстровано у 1993 р. Головна мета УВКР — сприяння утвердженню інтересів України та світового українства у всіх сферах світового простору — економічній, політичній, правовій, етнокультурній, спортивній тощо шляхом координації діяльності громадських організацій в Україні й українській діаспорі та співпраці з вітчизняними і закордонними урядовими, підприємницькими та громадськими структурами²⁶.

Таким чином, зв'язки вітчизняної діаспори в Канаді з Україною мають давню історію та охоплюють співпрацю на державному і громадському рівнях. Українська діаспора зіграла значну роль у формуванні іміджу незалежної України. Вона постійно чисельно зростала та об'єднувалась довкола громадських організацій та українських культурних центрів, найчисленніші з яких розташовані в провінціях Онтаріо та Альберта. На рівні громадських організацій та їх просвітницької роботи діаспора здійснює значний вплив на співпрацю двох країн, а також на прийняття рішень державними органами в питаннях, що стосуються України. З боку України з вітчизняною діаспорою в Канаді також співпрацюють громадські організації, а саме: Товариство «Україна-Світ» та Українська Всесвітня Координаційна Рада, які сприяють утвердженню інтересів української діаспори на всіх рівнях її функціонування.

²⁶ Лисенко В.І. Громадські організації... С. 89.

REFERENCES

1. Botushanskyi, V. M. (1999). Bukovynska diaspora ta yii zviazky z ridnym kraiem. *Bukovynskyi zhurnal*, 1–2 [in Ukrainian].
2. Vzhnevskiy, B. Yak ukraiinska diaspora vyboriuvala nezalezhnist Ukrainy [in Ukrainian]. <https://www.radiosvoboda.org/a/27926212.html>
3. Horbatiuk, N. P. (1999). Roli ukraïnskoi diaspory Kanady v formuvanni ukraïnsko-kanadskykh vidnosyn (1991–1997 rr.). Odesa, 150 p. [in Ukrainian].
4. Yevtukh, V. & Kovalchuk, O. (1993). *Ukrainci v Kanadi*. Kyiv: Budivelnyk, 67 p. [in Ukrainian].
5. Yevtukh, V., Troshchynskiy, V & Popok, A. (2005). *Zakordonne ukraïnstvo*. Kyiv: VIK, 803 [in Ukrainian].
6. Zastavnyi, F. D. (1991). *Ukrainska diaspora (rozselennia ukraïntsiv u zarubizhnykh krainakh)*. Lviv: Svit, 120 [in Ukrainian].
7. Karlova, V. (2011). Multykulturalizm yak polityko-ideolohichna doktryna: problemy ta vyklyky [Multiculturalism as a Political and Ideological Doctrine: Issues and Challenges]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*, (1), 209–220 [in Ukrainian].
8. Kondrashevskaya, Yu. Natsionalno-kulturni zdobutky ukraïntsiv Kanady [in Ukrainian]. <http://histj.oa.edu.ua/assets/files/Kondrashevskaya.pdf>
9. Konon, N. & Skrebniava, A. (2016). *Ukrainsko-kanadski vidnosyny: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku*. Hrani, 27–32 [in Ukrainian].
10. Lysenko, V. I. (2014). Hromadski orhanizatsii yak subiekty spivpratsi iz zakordonnyimi ukraïntsiamy. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Yurysprudentsiia*, № 9–2, Odesa, 89–91 [in Ukrainian].
11. Makar, V. Yu. *Ukrainci Kanady — neperervnyi zviazok iz Ukrainoiu* [in Ukrainian]. <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ukrajinci-kanadi-neperervnii-zviazok-iz-ukrajinoju-1/>

12. Memorandum pro vzaiemorozuminnia mizh Uriadom Ukrainy ta Uriadom Kanady pro molodizhni obminy [in Ukrainian].
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/124_048
13. Posolstvo Ukrainy v Kanadi [in Ukrainian].
<https://canada.mfa.gov.ua/ua/ukraine-%D1%81%D0%B0/ukrainians-in-%D1%81%D0%B0>
14. Priorytety ukrainsko-kanadskykh vidnosyn (Dorozhnia karta) [in Ukrainian].
http://www.canadainternational.gc.ca/ukraine/bilateral_relations_bilaterales/canada_ukraine.aspx?lang=ukr
15. Spilna Deklaratsiia pro osoblyve partnerstvo mizh Ukrainoiu ta Kanadoiu [in Ukrainian].
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/124_002
16. Troshchynskyi, V. & Shevchenko, A. (1999). Ukraintsi v sviti. Kyiv: Vydavnychiy dim «Alternatyvy», 79 p. [in Ukrainian].
17. Chernova, K. O. (2007). Ukrainska diaspora yak sotsiokulturna systema. Kyiv: DAKKKiM, 347 p. [in Ukrainian].
18. Shlepakov, A. M. (1960). *Ukrainska trudova emigratsiia v SShA i Kanadi (kinets XIX — pochatok XX st.)*. Kyiv: AN URSR, 199 p. [in Ukrainian].
19. Association of United Ukrainian Canadians [in English].
<http://www.auuc.ca/>
20. Plast [in English].
<http://www.plast.ca/>
21. Senator Andreychuck [in English].
http://www.parlcent.ca/staff/index_e.php
22. Ukrainian Canadian Congress [in English].
<http://www.ucc.ca/about-ucc/who-we-are/>
23. Ukrainian Catholic Women's League of Canada (UCWLC) [in English].
<http://www.ucwlc.ca/>

Zinaida Potikha

RELATIONS BETWEEN THE NATIONAL DIASPORA IN CANADA AND UKRAINE (1991–2014)

The article illustrates the relations between the national diaspora in Canada and Ukraine during 1991–2014. It is emphasized that during the long-term presence of Ukrainians in the cities of Canada the Ukrainian diaspora has been growing and consolidating around the civic organizations and Ukrainian cultural centers with the biggest ones being located in Ontario and Alberta, which are the places with the largest Ukrainian population.

It provides the analysis of influence of the Ukrainian diaspora on the cooperation between Ukraine and Canada through civic organizations, the most influential of which are the following: Ukrainian Canadian Congress — acts as the representative of the Ukrainian diaspora before the government and people of Canada, coordinates and promotes its involvement in the cultural and public life of the country, and unites 33 Ukrainian and all-Canadian organizations and their branches; Ukrainian Catholic Women's League of Canada — supports the religious education and Ukrainian publishing houses, arranges religious seminars on the study of Bible, Ukrainian rituals and traditions; Plast — promotes the complex patriotic self-education of the Ukrainian youth based on the Christian ethics principles, as the conscientious, responsible and meaningful citizens of the local, national and global communities and the Ukrainian society leaders; they also hold the leading positions in the civic organizations — in student's clubs or in the Ukrainian Canadian Congress.

At the same time, in Ukraine the civic organizations, such as the "Ukraine-Svit" company and Ukrainian World Coordinating Council cooperate with the national diaspora in Canada. It is emphasized that the intensification of relations between the Ukrainian diaspora in Canada and Ukraine is the key component of the modern national ethnical policy. It is concluded that the Ukrainian diaspora in Canada created the positive image of Ukraine abroad that contributed to the recognition of its independence in 1991 and further establishment of connections between the countries. The article substantiates the perspectives for bilateral cooperation of countries in the field of politics, economics, trade, culture and education.

Key words: *Canada, Ukraine, Ukrainian diaspora, Canadian Ukrainians, civic organizations, cooperation.*

Дата надходження до редакції: 27.10.2018.